

ROZDZIAŁ 5

ORGANIZACJA BEZPIECZEŃSTWA W REGIONIE BAŁTYCKIM

5.1. CYWILNA STRUKTURA BEZPIECZEŃSTWA

Interesującym zagadnieniem jest sytuacja w Regionie Bałtyckim po rozpadzie dwubiegunowego świata, a szczególnie w aspekcie:

- przystąpienia nowych krajów do NATO i UE;
- stworzenia z Morza Bałtyckiego morza wewnętrznego UE;
- zmiany sytuacji światowej (zagrożenia asymetryczne);
- interesów państw basenu Morza Bałtyckiego poza tym akwenem.

W odniesieniu do obecnej sytuacji Morza Bałtyckiego wydaje się, że dużo racji ma cytowany w rozdziale 3 J. Zaleski, który twierdzi, iż Bałtyk pod względem politycznym nie jest morzem, a raczej jeziorem. Oznacza to, iż leżące wokół niego państwa przejęły go „na własność” pod względem politycznym i gospodarczym. Dowodzić tego wydaje się nawet fakt, iż cały Bałtyk jest podzielony pomiędzy państwa Regionu na wyłączne strefy ekonomiczne i pod względem prawnym nie istnieje morze pełne.

Należy stwierdzić, iż państwa Regionu Bałtyckiego należą do różnych systemów bezpieczeństwa.

W tym zakresie można wyróżnić trzy poziomy:

- światowy;
- europejski;
- regionalny.

Do **światowego systemu bezpieczeństwa** pod względem politycznym należy bezwzględnie zaliczyć ONZ, do której należą wszystkie państwa Regionu. Pod względem militarnym jest nim bez wątpienia NATO, który po rozpadzie Układu Warszawskiego nie ma

swojego odpowiednika na świecie. Z państw Regionu Bałtyckiego nie należą do niego jedynie 3 państwa (Finlandia i Szwecja ze względu na kontynuację polityki neutralności oraz Federacja Rosyjska ze względu na rozbieżne cele polityczne i militarne). Sytuacja ta może się wkrótce zmienić, gdyż w Finlandii trwa coraz intensywniejsza dyskusja nad wstąpieniem do paktu NATO. Powoli zaczyna zanikać tam tradycja "finlandyzacji", a apetyt na jej porzucenie zwiększył się po wstąpieniu do Unii Europejskiej.

Nie należy także zapominać, iż wszystkie kraje Regionu należą do Interpolu (międzynarodowej organizacji policji kryminalnych), co w znaczący sposób podnosi stopień bezpieczeństwa społeczeństw.

Jednak wydaje się znacznie większy wpływ na bezpieczeństwo Regionu ma **współpraca w ramach Unii Europejskiej**, do której należy 10 państw, których łączna długość wybrzeża obejmuje blisko 95% Morza Bałtyckiego.

Obserwuje się intensywne wysiłki stworzenia z Unii Europejskiej sprawnego narzędzia politycznego z głową państwa i bardziej znaczącym organem zarządzającym (rządem). Mimo niewielkich postępów w tej dziedzinie jest to raczej proces ciągły i wydaje się, że tylko kwestią czasu jest osiągnięcie tego celu. Sprzyja temu formowanie w ramach UE wspólnych narzędzi do zapewnienia bezpieczeństwa zewnętrznego (Siły Europejskie) i wewnętrznego (Europol).

Należy tym samym spodziewać się, iż wszelkie przedsięwzięcia państw Regionu będą pochodnymi przedsięwzięć UE i zostaną z nimi ściśle skorelowane, gdyż wpływ Unii Europejskiej determinuje w znacznym stopniu politykę państw Regionu za wyjątkiem Federacji Rosyjskiej.

Trzecim poziomem systemu bezpieczeństwa jest **regionalny**, który z powyżej przedstawionych względów jest nad wyraz efektywny. Sprzyja temu świadomość wspólnych interesów wszystkich państw w Regionie, powiązanych nie tylko politycznie, a w coraz większym zakresie ekonomicznie i kulturalnie. Tworzy to specyficzną wspólnotę celów, realizowanych nad wyraz zgodnie i konsekwentnie przez wszystkie państwa w Regionie.

Do wydarzeń 11 września 2001 roku w USA zagadnienia bezpieczeństwa koncentrowały się na tzw. bezpieczeństwie cywilnym (Civil Security), co było widoczne chociażby w pierwszym z trzech programów działania (Action Programmes), przyjętych na V Sesji Ministerialnej w Kalmarze w 1996 roku. Stwierdzono w nim, że państwa Regionu będą rozwijały kontakty pomiędzy instytucjami ratownictwa morskiego, policją, strażą przybrzeżną, władzami celnymi, granicznymi, imigracyjnymi oraz aktywizowały współpracę organów sądownictwa. Od tego czasu na forum Rady Państw Morza Bałtyckiego

(Komitet Wyższych Urzędników i Grupa Robocza ds. Wspierania Instytucji Demokratycznych) toczyła się dyskusja czy zajmować się bezpieczeństwem cywilnym, czy zawęzić do bezpieczeństwa obywatelskiego, co zresztą następnie uczyniono.

W regionie Morza Bałtyckiego istnieje też szereg innych struktur współpracy międzyrządowej w aspekcie bezpieczeństwa działających pod egidą RPMB.

Oprócz wcześniej wspomnianych struktur są to:¹⁶⁰

- Grupa Zadaniowa ds. Zwalczania Zorganizowanej Przeszłości (Task Force on Combating Organized Crime);
- Partnerstwo na Rzecz Zdrowia i Spraw Społecznych, w ramach Wymiaru Północnego (Northern Dimension Partnership on Public Health and Social Being) powstała w październiku 2003 roku na bazie zlikwidowanej w 2004 roku Grupy Zadaniowej ds. Zwalczania Chorób Zakaźnych (Task Force on Communicable Disease Control in the Baltic Sea Region);
- Grupa Robocza ds. Młodzieży (Working Group on Youth Affairs);
- Grupa Wyższych Urzędników ds. Społeczeństwa Informacyjnego (Senior Officials on Information Society), realizująca program Northern eDimension;
- Konferencja Współpracy Służb Granicznych Morza Bałtyckiego (Baltic Sea Region Border Control Cooperation);
- Bałtycka Międzynarodowa Komisja ds. Rybołówstwa (International Baltic Sea Fisheries Commission) z siedzibą w Warszawie.

W ramach RPMB obecnie Polska koordynowała lub koordynuje dwie dziedziny:¹⁶¹

- bezpieczeństwo cywilne, w ramach którego zasadniczym projektem jest tzw. Eurobaltic, przewidujący między innymi szkolenia z zakresu obrony cywilnej i zarządzania kryzysowego oraz stworzenie efektywnych, zgodnych ze standardami Unii Europejskiej procedur postępowania w przypadku katastrof. Ze strony Polski wiodącą rolę odgrywa Komenda Główna Państwowej Straży Pożarnej;
- transport, gdzie powstanie grupy ad hoc ds. transportu zostało uzgodnione w trakcie konferencji Ministrów Transportu RPMB w Gdańsku (28 września 2001 roku), która koordynowana jest przez Ministerstwo Infrastruktury RP.

---

¹⁶⁰ Rada Państw Morza Bałtyckiego, oficjalna strona MSZ RP, <http://www.msz.gov.pl/RadaPanstw,Morza,Baltyckiego,1729.html>.

¹⁶¹ Tamże.

W aspekcie bezpieczeństwa RPMB ma promować:¹⁶²

- współpracę transgraniczną i międzyregionalną w szczególności w zakresie promocji współpracy wzdłuż wschodniej granicy UE w celu zmniejszenia różnicy w rozwoju społecznym i gospodarczym (po obu stronach granicy lądowej, jak i w odniesieniu do regionów nadmorskich), a więc potencjalnych przyczyn powstawania różnego rodzaju zagrożeń, a szczególnie przestępczości i imigracji;

- wdrażanie polityki Szerszej Europy – Nowego Sąsiedztwa (Wider Europe – New Neighbourhood);

- działania w ramach Konferencji Służb Granicznych Państw Regionu Morza Bałtyckiego;

- ochronę środowiska, a w tym:

- bezpieczeństwo transportu ropy drogą morską i działań związanych ze zwalczaniem skutków wylewów oraz wspieranie szybkiego wdrożenia poprawek do konwencji MARPOL;

- kontynuacja działań zmierzających do zmniejszenia zanieczyszczenia Morza Bałtyckiego, a szczególnie mających skutki transgraniczne,

- wspieranie przedsięwzięć w zakresie zwalczania korupcji;

- wsparcie dla działalności organizacji pozarządowych, jako elementu społeczeństwa obywatelskiego (między innymi w ramach corocznych konferencji organizacji pozarządowych);

- zwalczanie przestępczości i międzynarodowego terroryzmu, zgodnie z przedłużonym mandatem Grupy Zadaniowej ds. Zwalczania Zorganizowanej Przestępczości;

- działania w zakresie bezpieczeństwa cywilnego, zwłaszcza w ramach programu EUROBALTIC. Ważną rolę w tym względzie może odegrać konferencja wysokiego szczebla organizowana przez Polskę i Fiński Komitet Bezpieczeństwa;

- kontynuacja współpracy w zakresie bezpieczeństwa jądrowego i radiologicznego;

- działania w ramach projektu "Children at Risk".

Należy podkreślić, iż dość wcześnie zajęto się zagadnieniami przestępczości zorganizowanej. Już w 1996 roku podczas spotkania szefów rządów państw RPMB w Visby, powołano Grupę Zadaniową ds. Zwalczania Przestępczości Zorganizowanej.

---

¹⁶² Materiały z Konferencji nt. *Rozszerzenie Unii Europejskiej, Polska i Nowi Sąsiedzi*, Gdańsk 10-12 września 2005 roku.

Jej zadaniem jest koordynacja działań policji w zakresie zwalczania:

- przemytu narkotyków;
- kradzieży samochodów;
- nielegalnej imigracji;
- nielegalnego handlu bronią;
- nielegalnego handlu materiałami radioaktywnymi;
- prania brudnych pieniędzy;
- przestępstw pospolitych itd.

Ocenę efektywności tego przedsięwzięcia dobrze charakteryzuje wypowiedź prof. A. Rotfelda podczas dorocznej Konferencji Parlamentarnej Morza Bałtyckiego w Bergen, gdzie stwierdził, że w zakresie działalności RPMB niezwykle efektywne są przedsięwzięcia w zakresie „(...) bezpieczeństwa obywateli. Z zadowoleniem odnotowuję, że szefowie państw przedłużyli do grudnia 2008 roku mandat Grupy Zadaniowej ds. Zwalczania Przestępczości Zorganizowanej. (...) Chcę podkreślić, że jest to także autentyczne osiągnięcie RPMB. Rezultaty naszej współpracy są wyraźnie widoczne np. w dużej liczbie spraw kryminalnych rozwiązanych przez policję. Powinniśmy uczynić więcej, by rozpropagować to osiągnięcie w środkach masowego przekazu, by wykazać, że nasza współpraca ma bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo obywatelskie.”¹⁶³

Z kolei na szczycie RPMB w Rydze stwierdzono, iż zakres współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa powinien obejmować aspekty bezpieczeństwa morskiego, zagrożeń dla środowiska naturalnego, katastrof przemysłowych, kontroli ruchu powietrznego, morskiego i granicznego oraz współpracy służb ratowniczych.

Wydaje się, że motorem tych zmian były aspekty proekologiczne, zawsze dobitnie i regularnie podkreślane w dokumentach RPMB. Zasadniczym impulsem była jednak katastrofa elektrowni atomowej w Czarnobylu na Ukrainie oraz zagrożenie powodowane pozostawionymi przez byłą Armię Radziecką odpadami radioaktywnymi (przede wszystkim z reaktorów służących do napędu wycofanych już ze służby okrętów podwodnych) w Krajach Bałtyckich oraz północno-zachodniej części Rosji.¹⁶⁴

Istotnym przedsięwzięciem RPMB było także scedowanie współpracy w powyższych dziedzinach na poziom odpowiednich cywilnych, na ogół rządowych agencji

---

¹⁶³ Przemówienie prof. A. Rotfelda podczas dorocznej Konferencji Parlamentarnej Morza Bałtyckiego nt. *RPMB po rozszerzeniu UE – szanse i wyzwania*, Bergen 30 sierpnia 2004. Materiały pokonferencyjne.

¹⁶⁴ Por. *Wspólny Dokument Programowy ...*, pkt. 1.1.4.

zainteresowanych państw, co w pewnej mierze przesunęło zagadnienia bezpieczeństwa na lokalny szczebel administracji.

Istotnym dla bezpieczeństwa Morza Bałtyckiego jest przedsięwzięcie pod nazwą Baltic Master. Jest ono międzynarodowym projektem, który ma na celu poprawę bezpieczeństwa morskiego poprzez integrowanie lokalnych i regionalnych przedsięwzięć w różnych aspektach. Główny nacisk w projekcie położony został na zagadnienia związane z przygotowaniem do zwalczania i zapobiegania skutkom katastrof oraz zagadnieniom związanym z planowaniem przestrzennym.¹⁶⁵

W projekcie uczestniczy ponad 41 instytucji z siedmiu krajów nadbałtyckich. Partnerem wiodącym jest Region Blekinge Szwecja. Projekt trwa od 1 czerwca 2005 roku i zakończy się w 31 grudnia 2007. Budżet projektu wynosi ponad 3,6 mln Euro i w znacznej mierze jest finansowany ze środków Unii Europejskiej.¹⁶⁶

Projekt jest ściśle powiązany z „Operacją Parasol” („Umbrella Operation”), która jest koordynowana przez Danię z funduszy Interreg IIIB i będzie trwała prawdopodobnie do końca 2006 roku.¹⁶⁷

5.1.1. Zagrożenia kryzysowe

Jednym z najistotniejszych zagadnień w Regionie Bałtyckim jest organizacja przedsięwzięć z zakresu zapobiegania i likwidacji skutków zagrożeń. W wyniku zakończenia „zimnej wojny” i rozpadu bipolarnego świata sytuacja zdecydowanie się zmieniła. Przede wszystkim znacząco zmniejszyła się możliwość wybuchu konfliktu globalnego, a pierwszoplanowymi stały się inne rodzaje zagrożeń. Stan ten potęgują zmiany jakie zaszły na przestrzeni ostatnich lat w życiu społecznym, środowisku naturalnym i rozwoju techniki. Wymaga to ponownej identyfikacji i oceny potencjalnych zagrożeń dotyczących bytu obywateli oraz ogólnego bezpieczeństwa w Regionie.

Można stwierdzić, iż każde państwo może funkcjonować w trzech rodzajach sytuacji politycznej i militarnej – w okresie pokoju, kryzysu i wojny. Poniżej dokonana zostanie analiza kryzysu jako stanu pośredniego pomiędzy wojną a pokojem.

---

¹⁶⁵ Materiały z konferencji nt. *Can we control Baltic Sea*, Gdańsk 7-8 listopada 2005 rok.

¹⁶⁶ Szczegóły projektu można znaleźć na oficjalnej stronie internetowej projektu. Por. *Baltic Master. Maritime Safety Across Order. Project Information*, <http://www.balticmaster.org>.

¹⁶⁷ *Maritime Safety Umbrella Operation – MSUO*, www.maritime-safety.org.